

O'ZBEKISTONDA DIN VA JAMIYAT

Mansurov Abdulla Sayfullayevich*Namangan davlat texnika universiteti katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqil O'zbekistonda dinning erkinligi, jamiyatdagi ahamiyati mustaqillikdan keyingi islom dinining rivojlanishi unga juda katta e'tibor qaratilganligi, jamiyatdagi birdamlik va bag'rikenglik haqida qisqacha keltirilgan.

Kalit so'zlar: din, jamiyat, islom dini, diniy bag'rikenglik, jamiyatda din, diniy ta'lim, din erkinligi.

Kirish

O'zbekistonda din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar tarixiy, madaniy va siyosiy jihatlaridan murakkab va chuqur ildizlarga ega. Mustaqillik yillarida xalqimizning azaliy qadriyatlarini tiklash borasida muhim tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, o'zligimizni angladik, tariximizga xolisona qarash, bebaho ma'naviy mulkimiz bo'lgan islom diniga e'tibor kuchaydi. Xalqimizning go'zal an'alaridan biri Navro'z bayramining tiklanishi, Ro'za va Qurbon hayitlarining rasman umumxalq bayrami sifatida dam olish kuni deb belgilanishi ma'naviy poklanish yo'lidagi jiddiy harakatlarning amaliy ko'rinishidir.

Mustaqillikka erishganimizga qadar yurtimizda faqat 87 ta masjid faoliyat ko'rsatgan. Bugun O'zbekistonda 2000 dan ziyod masjid ishlab turibdi. Mustaqillik yillarida jamiyat a'zolarining vijdon erkinligini ta'minlash, ularning o'z diniy marosim va urf-odatlarini ado etishlari uchun barcha zarur shart-sharoitlar vujudga keltirildi. Masalan, 1980 yilda sobiq Ittifoq bo'yicha faqat 17 kishi muqaddas haj ziyoratiga borgan bo'lsa, 2001 yilning o'zidayoq 4 mingdan ziyod yurtdoshlarimiz bu saodatga musharraf bo'lganlar. Mustaqillikka erishganimizdan buyon o'tgan qisqa vaqt ichida minglab yurtdoshlarimiz haj va umra ziyoratini amalga oshirish baxtiga muyassar bo'ldilar. Diniy ta'lim olish imkoniyatlari kengaydi – Islom sivilizatsiyasi markazi, Imom Buxoriy va Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazlari, Toshkent islom instituti, ko'plab madrasa va diniy o'quv yurtlari faoliyat boshladi. Ma'naviy-ma'rifiy islohotlar shu bilan birga, O'zbekistonda ma'naviy-ma'rifiy sohalar ham jadal rivojlanmoqda. “Ma'naviyat va ma'rifat” targ'ibot markazi, Respublika “Ma'naviyat” jamg'armasi, ko'plab nodavlat tashkilotlar aholi, ayniqsa yoshlar ongida milliy g'urur, vatanparvarlik, diniy bag'rikenglikni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Bu o'zgarishlarning barchasi xalqimizning qadimiy qadriyatlari va diniy e'tiqodini hurmat qilish, jamiyatda ma'naviy poklikni ta'minlash, milliy o'zlikni mustahkamlash yo'lida amalga oshirilgan muhim qadamlar hisoblanadi.

O'zbekistonda din erkinligi masalasi so'nggi yillarda sezilarli darajada e'tibor markazida bo'lib kelmoqda. Konstitutsiyaga ko'ra, O'zbekiston dunyoviy davlat hisoblanadi va har bir fuqaroning vijdon erkinligi, ya'ni diniy e'tiqodga ega bo'lishi yoki bo'lmasligi kafolatlanadi.

1. Konstitutsiyaviy huquq: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 31-moddasida shunday deyilgan: "Har kim vijdon erkinligiga ega. Har kim istalgan dinga e'tiqod qilish yoki hech qanday dinga e'tiqod qilmaslik huquqiga egadir. Diniy qarashlarni majburan singdirish taqiqlanadi."

2. Amaliyotdagi holat: So'nggi yillarda diniy erkinliklar borasida ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Masalan: Diniy tashkilotlar ro'yxatdan o'tish jarayonlari soddalashtirilmoqda. Hijob va diniy kiyim borasidagi cheklovlar yumshatilmoqda. Ramazon va Qurbon hayitlari rasmiy bayram sifatida nishonlanadi. Imom va diniy ulamolarni tayyorlash tizimi rivojlantirilmoqda.

3. Cheklovlar ham mavjud: Shunga qaramay, ayrim cheklovlar mavjud. Davlat dinga aralashmasligi kerak bo'lsa-da, ayrim hollarda diniy faoliyat nazorat ostida bo'ladi. Noqonuniy diniy adabiyotlar va ekstremistik guruhlar faoliyati qat'iy taqiqlanadi. Diniy targ'ibot asosan diniy tashkilotlar doirasida bo'lishi lozim.

4. Xalqaro tashkilotlar, masalan, AQShning Xalqaro diniy erkinlik komissiyasi (USCIRF) O'zbekistonni ilgari "xavotirli davlatlar" ro'yxatiga kiritgan bo'lsa-da, so'nggi islohotlar tufayli bu ro'yxatdan chiqarilgan.

Jamiyatda diniy qadriyatlarning o'rni va ta'siri

O'zbek jamiyati asrlar davomida islomiy qadriyatlar asosida shakllanib kelgan. Bu qadriyatlar nafaqat e'tiqod darajasida, balki odamlar o'rtasidagi munosabatlarda, axloqiy me'yorlarda, kundalik hayotda ham chuqur aks etgan. Islom dini O'zbekistonda faqat ibodatlar majmui emas, balki bir butun turmush falsafasidir.

1. Axloqiy va ma'naviy tayanch diniy qadriyatlar odamlar ongida yaxshilik, halollik, adolat, sabr, kechirimlilik, mehr-shafqat kabi tushunchalarni mustahkamlaydi. Bu fazilatlar jamiyatda sog'lom muhitni yaratadi va ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi. Misol uchun, "Qo'shning och bo'lsa, to'ying harom" degan xalq iborasi islomiy ta'limotga asoslangan ijtimoiy birdamlik timsolidir.

2. Urf-odat va marosimlardagi diniy ruh o'zbek xalqining an'analari — to'ylar, sunnat, nikoh, janoza va boshqa marosimlar — ko'pincha islomiy mezonlar asosida o'tkaziladi. Diniy duolar, Qur'on tilovati, sadaqa berish kabi amallar bu tadbirlarning ajralmas qismidir. Bu orqali har bir inson hayotining muhim bosqichlari e'tiqod bilan uyg'unlashadi.

3. Oila va tarbiyada dinning o'rni oila — jamiyatning asosiy bo'g'ini bo'lib, uning barqarorligi ko'p jihatdan diniy qadriyatlarga tayanadi. Bolalarga kichikligidan boshlab ota-onaga hurmat, odob-axloq, ro'zg'or yuritishdagi halollik, sabr-qanoat kabi islomiy fazilatlar o'rgatiladi. Bu esa ularni nafaqat yaxshi farzand, balki vatanparvar

va mas'uliyatli fuqaro bo'lishga yo'naltiradi.

4. Diniy ong va zamonaviylik uyg'unligi bugungi kunda yoshlar orasida diniy bilimga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Biroq bu jarayon bir tomonlama emas. Diniy qadriyatlar zamonaviy dunyoqarash bilan uyg'unlashtirilmoqda. Masalan, ilm-fan, mehnatsevarlik, ijtimoiy mas'uliyat kabi universal qadriyatlar ham Qur'oni karim va hadislar asosida tushuntirilmoqda. Bu esa dinning faqat o'tmishga emas, hozirgi va kelajakka ham tegishli ekanini ko'rsatadi.

5. Jamiyatda birdamlik va bag'rikenglik Islom dini insonlar o'rtasida tinchlik, bag'rikenglik va o'zaro hurmatni targ'ib qiladi. O'zbekiston ko'p millatli va ko'p konfessiyali mamlakat sifatida turli e'tiqod egalari tinch-totuv yashaydigan hududdir. Diniy qadriyatlar bu birligu barqarorlikni saqlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, din va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar yangicha bosqichga ko'tarildi. Islom dini nafaqat e'tiqod manbai, balki ma'naviy-ma'rifiy yuksalish, axloqiy tarbiya va ijtimoiy barqarorlikning muhim omiliga aylandi. Diniy erkinlikning konstitutsiyaviy jihatdan kafolatlanishi, diniy ta'lim muassasalarining faoliyati, haj va umra safarlarining kengayishi — bularning barchasi din sohasiga berilayotgan e'tibor va islohotlarning amaliy ifodasidir. Shu bilan birga, diniy bag'rikenglik, o'zaro hurmat va ijtimoiy birdamlikni ta'minlash yo'lida ham muhim qadamlar tashlangan. Kelajakda ham din va jamiyat uyg'unligiga asoslangan taraqqiyot yo'li O'zbekistonning ma'naviy mustahkamligini ta'minlashda asosiy omillardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muratov D. Alimova M., Karimov J. Dinshunoslik, darslik.- Toshkent, "Navro'z" nashriyoti, 2019
2. Tulemetova G.T., Hasanboyev O'.M. Dinshunoslik, darslik.- Toshkent 2020
3. Muratov D., Alimova M., Karimov J., Najmiddinov J., Jo'rayev Sh. Dinshunoslik, o'quv qo'llanma-Toshkent, "Complex Print" nashriyoti, 2019.
4. Diniy bag'rikenglik va mutaassiblik (100 savolga 100 javob), Toshkent Islom Universiteti 2013
5. Bag'rikenglik dinlarning ma'rifiy asosi / Sirojiddinov Sh... Toshkent, 2010.

Internet manbalari:

www.ziyounet.uz
<https://iiiau.uz/oz>